

VERSIFICIRANA BIBLIJSKA PRIPOVIJEST O ESTERI
(XVI. ST.) U KONTEKSTU HRVATSKE
SREDNOVJEKOVNE KNJIŽEVNE BAŠTINE
I MARULIĆEVA PJSNIČKOGA KRUGA

Amir Kapetanović

UDK: 821.163.42.09 Marulić, M
821.163.42'282-34
244

Amir Kapetanović
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Z a g r e b
akapetan@ihjj.hr

Biblijska priča o Esteri bila je poznata našim srednjovjekovnim piscima, koji su je zabilježili u nizu liturgijskih knjiga pisanih crkvenoslavenskim jezikom i u glagoljaškim zbornicima pisanim hibridnim čakavsko-crkvenoslavenskim jezikom. Kratka *čtenja* iz biblijske knjige o Esteri nalazimo i u čakavskim/štokavskim lekcionarima s konca XV. i početka XVI. stoljeća. Prva versificirana inačica biblijske pripovijesti o Esteri (*Od istorije Estera*, sign. NSK 6634) zapisana je na čakavskom književnom jeziku latinicom u prvim desetljećima XVI. stoljeća, a sadržava 90 dvanaesteraca. Jezik toga teksta, promatran u kontekstu danas poznatih pjesama Marulićeva književnoga kruga, pokazuje južnočakavske značajke, a uporaba jezika upućuje na to da bi sastavljač toga teksta mogao biti M. Marulić. Članku se prilaže snimka teksta iz latiničnoga rukopisa sign. R 6634 (NSK) i latinična transkripcija.

Ključne riječi: Estera, *Biblija*, dvostruko rimovani dvanaesterac, rukopis R 6634, latinica, 16. stoljeće, čakavski književni jezik, M. Marulić, splitski (Marulićev) književni krug.

1. Uvod

Kada je Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu otkupila latinični zbornik koji se u toj instituciji čuva od 1976. godine do danas (pod signaturom

sign. R 6634¹), najprije se pretpostavljalo, zbog neposredno istaknutih imena i prezimena ili inicijala dvaju poznatih književnika uz neke pjesničke sastavke, Marulića i Hektorovića, da su i ostali neposredno neatribuirani tekstovi potekli iz pera tih dvaju renesansnih pisaca.² Prvi je taj zbornik datirao Š. Jurić otprilike u 1530. godinu³, a o pitanju atribucije tekstova u njemu piše da taj rukopis »(...) sadrži tridesetak duljih ili kraćih pjesničkih tekstova. Uz neke od njih označeno je ime autora (M. Marulić, P. Hektorović), drugi su tekstovi anonimni[,] ali se za njih zna da potječu iz pera Marulićeva. Ali desetak od tih anonimnih sastavaka potpuno su dosad bili nepoznati i tek će detaljnijim istraživanjem trebati utvrditi čije su to pjesme.«⁴ Jurić je prvi pretpostavio da je riječ o zborniku hrvatskih tekstova koji potječe iz Franjevačkoga samostana u Splitu, a dao je prvi i jedini do danas opis njegova sadržaja.⁵ Na Jurićev poziv na detaljno istraživanje odgovorio je već 1978. godine J. Vončina⁶, koji je na temelju detaljne jezičnostilske analize pružio dovoljno filoloških argumenata da eklogu s 59b–62b toga zbornika hrvatska filologija prihvati kao tekst Petra Zoranića. Svojom je atribucijom Vončina pokazao da zastupljeni tekstovi u tom zborniku ne potječu samo iz pera pisaca hvarškoga i splitskoga renesansnoga kruga nego vrlo vjerojatno i iz zadarskoga.

¹ Do otkupa 29. VI. 1976. u Londonu na javnoj dražbi tvrtke Sotheby Parke Bernet & Co. rukopis je bio u vlasništvu nekoliko osoba (o. Celotti, Richard Heber, kolekcionar Thomas Phillips).

² V. npr. M. Š i g i r, »Kako su na aukciji u Londonu za Nacionalnu i sveučilišnu biblioteku u Zagrebu otkupljeni dragocjeni tekstovi stare hrvatske književnosti. Utrka za Marulićem i Hektorovićem«, *Vjesnik*, Zagreb, 6. srpnja 1976, 11.

³ Š. J u r i ć, »Novo o Petru Hektoroviću«, *Periodični izvještaj Centra za zaštitu kulturne baštine komune hvarske*, br. 86, 1. V. 1977, 6–7.

⁴ Š. J u r i ć, n. dj., 6.

⁵ V. *Katalog rukopisa Nacionalne i sveučilišne biblioteke*, obradio Š. Jurić, sv. V, Zagreb, 1997, 172–173. Jurić u tom katalogu daje opis rukopisa, koji naziva *Zbornik pjesama Marka Marulića i drugih tekstova* i utvrđuje tri ruke koje su ga pisale (drugoju ruci pripada veći dio). Mi ovdje prema Juriću naznačujemo naslove ili početke tekstova, ali transkripcijom: *Historija od Suzane* (1a–15a); *Hvaljenje Gospojino* (15b–16a); *Magnificat: Veličaj duša ma...* (16b); *Protiva Turkom* (17a–20a); *Jerusalem tuži* (20a–22a); *Te Deum laudamus* (22b–23a); *Od Isukarsta* (23b–25a, 31a–32a); *Hvale svetoga Jerolima* (25a–27a); *Od uskar-snutja Gospodinova* (28a–29a); *M. M. sonet* (29b); *Oh, Bože od milosti...* (29b–30a); *Anjel kripi Isusa* (30a); *Martac govori* (30b–31a); *Gospodinu Jakovu Zečkoviću, kuzinu počtovanomu Petre Hektorović piše* (32b–34a); *Od začatja Isusova* (34a–36a); *Duša osujena govori* (36a–38a); *Istorija od svete Ursule* (38b–40a); *Duša osujena govori* (41a–43a); *Od svetoga Pavla* (43a–44a); *Zdrava, o Divice, mnogo milostiva* (44a–44b); *Od dva na deste apostoli* (44b–48a); *Od istorije Estera* (48a–50a); *Od svete Katarine* (50a–52a); *Karstjanin Isukarsta propetoga gledajući pita, a on odgovara hristjaninu* (52a–54a); *Urehe duhovne* (54b–57b); *U spomenutje vrimena napokonega* (57a–58a); *Sud Božji* (58a–59a); *Zgovornici Boleta, Lilas i Dobrilo* (59b–62a); *Utihla nesriće* (63a–71a); *Istorija od svetoga Efrema kalujera* (71b–90a); *Istorija svetoga Panuncija* (90b–95a); *Ježus Marija, Blagoslovljena se u sinih ugodan bi bratji svojoj !!* (95a–103a); *Ovo dan ki učini Gospodin...* (103a–105a); *Smarti, Gospodine, po tvojoj* (106a); *Jesus Marija, Sermo in circumcissione Domini* (107a–116); *In die nativitatis Domini* (116b–127a); *In die annunciacionis virginis Marie* (127a–134a); *Stenje svetoga Agustina biskupa s prišastja Gospodina našega i Spasiteļa* (141a–143a).

⁶ J. V o n č i n a, »Ekloga u rukopisnom zborniku 16. stoljeća«, *Mogućnosti*, 25 (1978), 4, 420–431.

F. Švelec pledirao je da prilikom atribucije toga teksta Zoraniću treba još objasniti uporabu dvanaesterca jer Zoranić »kad god piše dvanaesterce, uvijek [se] služi samo splitskim, a nikad dubrovačko-hvarskim tipom toga metra«⁷, kakvim je napisana ekloga, ali Vončina je iznio i primjere (Marulić, Lucić) koji ukazuju na to da je teško »(...) prihvatiti tvrdnju da bi Zoranić morao dvanaesterce sricati samo onako kao što je činio u *Planinama*«.⁸

Nedavno se pokušalo navesti marulologiju na stari put paušalnih atribucija poradi »epohalnih« otkrića Marulićevih tekstova, pa se i latinični zbornik koji je ovdje u žarištu našega zanimanja našao na popisu zbornika koji se pripisuju Maruliću, premda nije ponuđena relevantna jezičnoscilska analiza zastupljenih dubioznih tekstova. Pripisivač citira Bajamontijeve riječi o tom rukopisu, među kojima su najvažnije: »(...) rukopis, koji sadržava neke hrvatske pjesme Marka Marulića (...)« i »(...) alcune poesie illiriche del' Marulo (...)«⁹ i smatra ih odlučujućim »za *sigurno atribuiranje* jednoga hrvatskoga djela Marka Marulića«¹⁰ te nadalje govori o »(...) *upravo atribuiranom Marulićevu* rukopisu R 6634 (...)«¹¹ i »(...) prema Bajamontiju sigurnom Marulićevu rukopisu R 6634 (N° 21)«¹², da bi zaključio: »(...) valjalo je prije svih drugih, a nakon utvrđena Bajamontijeva svjedočanstva i nalaza stare signature, kodeks R 6634 pripisati autoru Maruliću, izuzev jednoga pisma Petra Hektorovića (...)«. Iz Bajamontijevih riječi (»neke ilirske pjesme Marulićeve«) ne može se dokučiti, čak i da u njih vjerujemo kao u zaključak koji bi bio posljedica njegove temeljite analize, je li Bajamonti nagađao da su sve pjesme zbornika Marulićeve ili smatrao da su u njemu samo neke njegove (u tom potonjem ne nalazimo ništa prijeporno). Čudno je što pripisivač u sažetku svoje knjige, nakon »sigurne« atribucije rukopisa R 6634 M. Maruliću, pokazuje suzdržanost jer se ondje Maruliću pripisuje »proza i poezija *prvoga dijela rukopisa N° 21 (R 6634)*, osim pisma Petra Hektorovića«¹³, a da pritom nije posve jasno koji dio toga rukopisa pripisivač smatra prvim dijelom (Š. Jurić u svom opisu nije

⁷ F. Švelec, *Petar Zoranić*, u: P. Zoranić / B. Karnarutić / Š. Budinić: *Planine / Djela / Izabrana djela*, priredio F. Švelec, Matica hrvatska, Zagreb, 2002, 15. v. i bilj. 17.

⁸ Na Švelceve primjedbe Vončina odgovara u članku: J. Vončina, »Na tragu pravopisne«, CM III (1994), 139–149; citat je na str. 144.

⁹ Navedeno prema Z. Panđić, *Nepoznata proza Marka Marulića*, Tusculanae editiones, Zagreb, 2009, 29. Napominjem da u izvorniku stoji *di*, a ne *del'* (usp. sliku broj 6 u Pandžićevoj knjizi).

¹⁰ Z. Panđić, n. dj. Kurziv moj.

¹¹ Z. Panđić, n. dj. Kurziv moj.

¹² Z. Panđić, n. dj., 36. Kurziv moj.

¹³ Z. Panđić, n. dj., 146. Treba reći da Pandžić sam sebi u zasluge pripisuje to da je on prvi povezo staru signaturu zbornika s današnjom (v. npr. str. 29 i 30 njegove knjige), a to nije točno jer je još Š. Jurić na početku svoga opisa naveo i novu i staru signaturu i poziva se na *Prodajni katalog*: »(...) kartonske korice presvučene tamnosmeđom kožom s utisnutim ukrasnim okvirom, s medaljonom na sredini i četiri florealna ukrasa u uglovima, na korica- ma etiketa sa starom sig. No 21, IV (čini se Knjižnice Samostana franjevac konventualaca u Splitu), usp. *Prodajni katalog* str. 89, br. 4041. V. Š. Jurić, n. dj., 172. Pandžić tek na 110. stranici svoje knjige usputice piše da je Jurić naveo staru signaturu. Pandžićeva knjiga sadržava i egzotične tvrdnje poput one o nekakvu depalativiranom n'j (v. str. 104).

zbornik dijelio na dijelove¹⁴). Osim toga, pripisivač je prešutio Vončinin prilog o atribuciji ekloge iz toga zbornika P. Zoraniću.¹⁵ Zbog svega toga, osobito zbog izostanka relevantne filološke analize dubioznih tekstova, smatramo najnovije paušalno pripisivanje Maruliću gotovo čitava zbornika R 6634 znanstveno nedokazanim i metodološki neprihvatljivim¹⁶, ali ne isključujemo mogućnost da su neki od neposredno neatribuiranih tekstova toga zbornika doista mogli poteći iz Marulićeva pera, što bi tek trebalo strpljivo i pomno dokazivati.

Predmetom filološke analize do sada nije bio tekst s istaknutim naslovom *Od istorije Estera*, koji se u latiničnom rukopisu R 6634 nalazi na 48a–50a, pa ćemo u ovom prilogu analizirati tu pjesmu, koja se sastoji od ukupno 90 dvostruko rimovanih dvanaesteraca. Tekst bi se, zbog neiskorištenoga epskoga potencijala priče, teško mogao odrediti kao epilij, pa ga smatramo pjesmom, versificiranom biblijskom pripovijesti. Poznato je da *Knjiga o Esteri* u *Starom zavjetu* slijedi neposredno iza *Knjige o Juditi*, a Marko Marulić priču o Esteri spominje u dva stiha *Judite* (*Al ke toko scini Asuer uljudstvo, / da na njoj zamini kraljice oholstvo*) i njihovu komentar u *Asuer, kralj od Persije, kraljicu Vastu pusti jer se ne haja priti kad ju zoviše. Na misto nje oda svih obra Hesteru Židovinku jer najliplja biše*).¹⁷ No, slijed dviju biblijskih knjiga posvećenih dvjema starozavjetnim junakinjama koje su, obje zahvaljujući svojoj unutarnjoj i vanjskoj ljepoti, spasile svoj narod, i Marulićeva referenca na priču o Esteri u katalogu lijepih biblijskih i klasičkih žena u četvrtom libru *Judite* ne mogu biti čvrsta podloga za zaključak kako je Marulić sastavio *Od istorije Estera*.

¹⁴ Autor dotične knjige piše također da bi trebalo »(...) ispitati podrijetlo propovijedi iz drugoga dijela (...)«, v. P a n d ž i ć, n. dj., 119. Istak. A. K.

¹⁵ Naime, Pandžić u knjizi spominje samo kasniji Vončinin prilog (V o n č i n a, n. dj., 1994), u kojem se između ostaloga nalazi i odgovor na Švelčeve primjedbe o atribuciji prijeporne ekloge, ali Pandžić ne spominje atribuciju prijepornoga teksta Zoraniću.

¹⁶ Primjerice, Pandžić pledira da »(...) valja tražiti što u tom rukopisu nije njegovo književno ili prevodilačko djelo, a ne što to jest« (v. str. 110). Nama je metodološki neprihvatljivo da se bez relevantnih argumenata nekomu nešto pripisuje, a poslije se traže argumenti koji bi paušalnu atribuciju potpuno ili djelomice osporili.

¹⁷ Jud, 156 (SDMM). Svi ostali primjeri iz Marulićevih tekstova navode se prema izdanjima u *Sabranim djelima Marka Marulića* (naslov teksta i stih). To treba imati na umu i u vezi s prikazivanjem palatala /ń/ i /l/ (u SDMM dvoslovima <nj> i <lj>) i neslivenih skupina /n/ + /j/ i /l/ + /j/ (u SDMM <n'j> i <l'j>) jer se palatali u transkripciji našega teksta označuju jednoslovima <ń> i <ḷ>, a dotične skupine slijedom grafema <nj> i <lj>. Ta napomena odnosi se i na citate iz izdanja *Vartla* (1990.) jer su u njemu primijenjena ista rješenja kao i u SDMM.

2. Tekstovi o Esteri u glagoljaškim liturgijskim knjigama i latiničnim lekcionarima te apokrifnim proznim srednjovjekovnim zbornicima i versificirana biblijska pripovijest u zborniku R 6634 iz prve polovine XVI. stoljeća

Biblijska priča o Esteri bila je poznata našim srednjovjekovnim piscima, što pokazuju dosadašnja filološka istraživanja, napose istraživanja V. Badurina-Stipčević¹⁸. Ona je utvrdila da tu priču sadržavaju liturgijske knjige, i to 22 hrvatska glagoljaška brevijara (XIII.–XVI. stoljeća) pisana hrvatskokrkenoslavenskim jezikom, među kojima su najdulje lekcije (7 od 16 glava) u *Brevijaru Vida Omišljanina* (1396.), *Vatikanskom 5. brevijaru* (XIV. st.), *Moskovskom brevijaru* (1442.–1443.) i *II. novljanskom brevijaru* (1495.) te 19 misala (XIV. st. – 1531.). Ista istraživačica ističe i apokrifne prozne obradbe priče u glagoljaškim zbornicima XV. i XVI. stoljeća (*Vinodolski, Petrisov i Grškovićeve zbornik*), pa i kasnije u zbirkama propovijedi XVII. stoljeća (Arhiv HAZU, sign. IV a 96, sign. IV a 140¹⁹). Iz njezine tekstološke analize proizlazi da hrvatske adaptacije priče o Esteri ne pripadaju istočnoslavenskoj tekstovnoj tradiciji²⁰, nego slijede latinsku, Vulgatinu predaju.²¹ U istraživanjima V. Badurina-Stipčević nisu registrirane obradbe priče o Esteri izvan glagoljaškoga kruga pa ona tako ne spominje kratka prozna čtenja uzeta iz biblijske knjige o Esteri u hrvatskim lekcionarima na čakavskom i štokavskom književnom jeziku s konca XV. i početka XVI. stoljeća²² i ne spominje versificiranu pripovijest o Esteri u latiničnom zborniku iz prve polovine XVI. stoljeća, a to je, koliko dosad znamo, prvi poznati hrvatski versificirani tekst o

¹⁸ V. B a d u r i n a – S t i p č e v i ć, »Tobija, Judita i Estera u hrvatskoglagoljskim brevijarima«, *Književna smotra* 26 (1994), 92–94, 209–212; V. B a d u r i n a – S t i p č e v i ć, »Hrvatskoglagoljska knjiga o Esteri«, *Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa povodom 100. obljetnice Staroslavenske akademije i 50. obljetnice Staroslavenskog instituta*, ur. Dürriegl, Marija-Ana, Mihaljević, Milan, Velčić, Franjo, Zagreb – Krk, 2004, Staroslavenski institut – Krčka biskupija, Zagreb, 2004, 157–166; V. B a d u r i n a – S t i p č e v i ć, »The Old Testament Book of Esther in Croatian Glagolitic Vatican Illirico 5 Breviary from 14th century«, *Palaeoslavica: International Journal for the Study of Slavic Medieval Literature: History, Language and Ethnology*, 12 (2), Cambridge, Massachusetts, 2004, 5–39.

¹⁹ Opis v. u: V. Š t e f a n i ć, *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije*, I dio, JAZU, Zagreb, 1969, 242 i 245.

²⁰ Za teze o nastanku slavenskoga prototeksta o Esteri na Balkanu i na području između Poljske i Litve v.: H. G. L u n t – M. T a u b e, *The Slavonic Book of Esther*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1998; B. V e l č e v a, – K. K o s t o v, »Knjiga Estir i nejinät slavänski prevod«, *Palaeobulgarica* 26 (2002), 1, 73–92; I. L y s é n, *Knjiga Esfir'. K istorii pervogo slavjanskogo perevoda*, Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Slavica Upsaliensia 41, Uppsala, 2001.

²¹ V. B a d u r i n a – S t i p č e v i ć, nav. dj. 2004, 160.

²² U tiskanom Bernardinovu *Lekcionaru* nalazi se *Čtenje Kńig od Estera* (20b), a u rukopisnom *Leipziškom lekcionaru* nalazi se *Čtenje Kńig od Estra* [!] (44b) i u *Ranjininu lekcionaru* postoji *Leccione del libro d' Hester...* (52b–53a). U tim čtenjima navode se dijelovi Mordokajeve molitve, stoga se pogreškom umjesto imena Mordokaj javlja ime Ester. U *Ranjininu lekcionaru* shvaćeno je Ester kao muško ime jer čtenje počinje: *U dni one molio se Ester* [graf. *Chefter*] *Gospodinu govoreći...* U rukopisnom ćirilničnom *Dubrovačkom dominikanskom lekcionaru* (61a) nalazimo isto čtenje, a ime je zabilježeno pogrešno: *Kešter*.

biblijskoj Esteri i prva poznata obradba koja potječe iz južne Dalmacije. Treba spomenuti da je biblijska pripovijest o Esteri dramski oblikovana u Italiji već u XV. stoljeću kao crkveno prikazanje (*sacra rappresentazione*), a puno stoljeće nakon naše stihovane *Od istorije Estera* nastala je talijanska tragedija *Ester* Federica della Vallea iz 1627. Pisac kratke dvanaesteračke biblijske pripovijesti na hrvatskom jeziku nije pošao putom dramatizacije biblijske teme.

Tekst *Od istorije Estera* vrlo sažeto donosi glavne dijelove biblijskoga pripovijedanja o Esteri, i to bez opširnih epskih digresija koje bi materijal što se nudio mogle pretvoriti u epilij kao što je Marulićeva *Suzana* ili ep poput *Judite*. No, isticalo se dosad da ni *Suzana* ne pokazuje »primjerenu epsku širinu i zamah« te da joj nedostaju »i druge tvorbene pretpostavke epa, naracijske i kompozicijske«, pa se zaključilo da Marulić »nije bio pripravan za veću razradbu i amplifikacije inače razmjerno kratke, ali u *Bibliji* vrlo efektno oblikovane epizode (...)«.²³ Primjerice, najava gozbe koju je Ahasver želio prirediti i opis njegove palače sveli su se na samo nekoliko stihova, a odnosi između Ahasvera i Vašti, Ahasvera i Estere, pa i Amana i Mordokaja nisu u stihovima produbljeni u digresijama koje bismo očekivali s obzirom na epski potencijal biblijske knjige o Esteri. Cilj je sastavljača pjesme bio, čini se, uz pomoć poznate priče iz *Biblije* istaknuti pogubnost oholosti i taštine.

Pjesma otpočinje invokacijom, u kojoj se, kao i u Marulićevoj *Suzani* i *Juditi*, moli Boga za pomoć u njezinu osmišljavanju (pisanju), i najavom teme (1–4). U invokaciji ističe se da će se u pjesmi »proti govoriti« onomu što je pisano o Esteri u *Bibliji*, a to *proti* (... *proti govoriti* [onomu] *čano*...) ne bi moralo izricati isključivo protivštinu ('protiv'), nego u ovom slučaju naklonost i smjer ('prema').²⁴ Potom slijedi opis moći perzijskoga kralja Asuera (Ahasvera, Kserksa), to jest područja i ljudi kojima je vladao u svoje vrijeme (5–8). Njegova apsolutna moć iskazana je usporedbom *Sto kralji pod ovim bihu podloženi, / zapovidaše svim kako jednoj ženi*. U njoj se zrcali ne samo patrijarhalno poimanje muško-ženskoga odnosa nego se ističe i nešto što će se na koncu djelomice relativizirati: jedna žena steći će nadmoć i tako će uspjeti spasiti svoj narod (i Holoferna je, kao što u *Juditi* Marulić piše, ubila ženska »sarv« = nadmoć). Potom se pripovjedački vješto uz pomoć kratka opisa grada Suse (Suze), mjesta gdje je Asuer stolovao, prelazi na glavnu radnju (9–12). Dakle, od trinaestoga stiha prelazi se već na najavu gozbe i uzvanika te opis Asuerove palače; taj je dio posebno istaknut upravnim govorom, što sadržava poziv kraljevima na gozbu, na kojoj bi Asuer trebao pokazati ljepotu svoje žene Vašti, svoju raskoš i bogatstvo (13–28). Asuer se ocrtava kao pijani silnik, koji se rasrdio zbog odbijanja svoje žene i kraljice da se pojavi na gozbi, pa saziva i savjet koji mu preporučuje da razvlasti ženu, oduzme joj kraljevsku čast i ime, i odabere najljepšu djevojku koja se u zemlji nađe (29–38). Sažeto se potom ocrtava potraga za idealnom izabranicom, da bi Asuer za svoju kraljicu napokon

²³ Sva tri citata: M. T o m a s o v i ć, *Marko Marulić Marul*, Erasmus Naklada – Književni krug Split / Marulianum, Zavod za znanost o književnosti FF Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb – Split, 1999, 219.

²⁴ V. za to potvrde u AR-u, s. v. *proti*.

izabrao Židovku Esteru, koja je bila »pres svake taščine« (39–46). Također se ukratko opisuje Esterino odrastanje i odgoj kod strica Mardokeja (Mordokaja) te Amanove (Hamanove) prijateljice Mardokeju, zbog kojih se on obraća Esteri tražeći od nje da kao kraljica zamoli Asuera da se obračuna s Amanom (47–68), što je ovaj i učinio. Dijalog između Asuera i Estere pomno je razrađen, na koncu Amana sustiže kazna vješanjem o gredu koju je Aman namjerio Mardokeju, a Asuer se, premda prvotno ocrtan kao pijani i gnjevni silnik, prikazuje kao vladar koji traži ženu bez »taščine« i koji se zalaže da »pogine oholost« (69–90).

Lik Estere nije kršćanski reinterpetiran, odnosno ne dovodi se ni izravno ni neizravno u vezu s Bogorodicom, kao u apokrifnim i propovijednim proznim glagoljaškim obradbama (u kojima se ta reinterpetacija povezuje s blagdanom Uznesenja Bogorodice). Osim toga, pisac dvanaesteračke pjesme odmaknuo se i od drugih srednjovjekovnih alegorijskih tumačenja nekih segmenata priče koja nalazimo u glagoljaškim apokrifnim i propovjednim obradbama (npr. Asuerov vrt i dvor = vječni raj). U ovoj, dvanaesteračkoj verziji ističe se Esterina vanjska (*najlípša divica*) i unutarnja ljepota (*bez taščine*), što nije vidljivo, na primjer, u obradbi u *Vinodolskom zborniku*: ondje Estera nije izabrana zbog ugodne vanjštine, nego zbog moralnih vrлина (neprijetvornost, skromnost, poslušnost), a presudno je bilo Esterino odbijanje skupe odjeće i nakita, po čemu se glagoljaška obradba pripovijesti razlikuje i od biblijskoga teksta. U *Vinodolskom zborniku* (43d–45c) Esterino odbijanje prikazuje se ovako (u *Petrisovu zborniku* gotovo isto tako):

Kraļ je pita: »Zač se něsi urešila i oblěkla v svite n(a)še?« A ona mu odgovori: »Gospodine, zlato ni biser ni svite ne mogu me boļšu učiniti ner me je B(og) učinil! Da ča vi zap(o)věd(a)te, zap(o)v(ě)đajte, g(ospo)d(i)ne, gotova jes(a)m učiniti.« Ot kih besěd jeje i v ně umiļenji nasladi se kraļu, t(e)r mu bě veliko draga, t(e)r reče svojim prinčipom i kn(e)zem: »Radujte se i veselite se da kraļicu jesmo našli!« (*Vinodolski zbornik*, Arhiv HAZU, sign. III a 15, 44c)

Versificirana pripovijest o Esteri jasno se razlikuje od srednjovjekovnih obradbi i po kalokagatiji, koja je istaknuta slično kao u Marulićevoj *Juditi* (usp. ovdje distih 49–50: *Narav uresio biše nju lipostju, / pamet ukrasio svakome mudrostju* i *Judita*, 5–6: *Ti s' on ki da kripost svakomu dilu nje / i nje kipu lipost...* No, u pjesmi *Od istorije Estera*, kao i u Marulićevoj *Juditi*, nalazimo još i tragove srednjovjekovne *dvorščine* (kurtoazije): ... *Ester dvorno ju celova / i pak kraļ Asuer tako ju počtova...*; usp. u Marulića: *ter pad na kolinu, dvorno zahvališe* (*Judita*, 128); *jedno donošahu, drugo odnošahu, svartaje nogami, dvorno pristupahu...* (*Judita*, 754); *Ja mnju t' me se ne bi odrekal kad bih dvorno tuj poklekal* (*Slavić*, 178);²⁵

²⁵ Skok i Vinja smatrali su riječ *dvorno* sredinom 20. stoljeća Marulića kalkom prema talijanskom *cortesamente*. Ako i dovodimo taj izraz u vezu s talijanskim, nije sigurno riječ o Marulićevu kalku jer je ta riječ u tom značenju potvrđena i u srednjovjekovnom pjesničtvu i u prozi. V. članke: P. S k o k, »O stilu Marulićeve Judite«, *Zbornik Marka Marulića 1450-1950*, ur. J. Badalić i N. Majnarić, Zagreb, 1950, 171; V. V i n j a, »Calque linguistique u hrvatskom jeziku Marka Marulića«, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 1951, 551–552.

zamjetne su također natruhe srednjovjekovnoga neverbalnoga iskazivanja emocija pomoću ritualiziranih pokreta, pa se npr. strah / strahopoštovanje, često pomiješano sa žalosti, iskazuje padanjem, obično na koljena ili nice, i blijedim licem, plakanjem i molitvom: *kakono prid Boga prid ñime padahu, ublidi on vas ter na kolina pad, poče Boga kruto plačuci moliti*: usp. u Marulića: *staše ublidila Suzana u strahu...* (Suzana, 243), *plačuc pade nice...* (Suzana, 247); *pad na kolinu, dvorno zahvališe* (Judita, 128), *Ruku s rukom stače i k nebu podvignu, / na kolina klače i suzami rignu* (Judita, 1549–1550).

3. Usporedbena jezičnostilska analiza *Od istorije Estera* i pjesama iz Marulićeva pjesničkoga kruga

U tekstu *Od istorije Estera* odražavaju se općekaavske jezične značajke kao što su: desilabemizirano slogotvorno /r/ (*barzo* 74), */d'/ > /j/ (*meju* 11), */št'/ > /šč/ (*baščina* 88), u ono doba u književnim tekstovima još neprovedena sekundarna jotacija (*pristolje* 9), upotreba zamjenice/veznika *ča* (*čano* 3), kratka osnova množine (*dari* 2), oblik Gmn. - \emptyset (*dan* 17) i još neke fonološko-morfološke značajke na temelju kojih nije moguće nastanak pjesme *Od istorije Estera* precizno ubicirati na čakavskom terenu. Prema nekim jezičnim značajkama pretpostavljamo da je tekst nastao na južnočakavskom (splitskom) terenu, pa ćemo usporediti *Od istorije Estera* (OIE) s ondašnjim tekstovima s južnočakavskoga (splitskoga) područja i navesti karakterična jezična obilježja. Sačuvanih tekstova pjesnika iz Marulićeva pjesničkoga kruga nema mnogo, ali poznajemo po jednu pjesmu četvorice Marulićevih suvremenika i sugrađana: Matulićevu *Pisan Gosposi Blaženoj*²⁶, Bogavčićevu *O gloriosa Domina*²⁷, Martinčićevu *O slavna priliko*²⁸ i Božičevićevu *Pisan aliti molitva prečiste Blažene Dive Marije*²⁹, koje su do danas sačuvane zahvaljujući tomu što su zapisane u *Vartlu* Petra Lucića u drugoj polovini XVI. stoljeća. Tomu se može priključiti jedna poslanica P. Tartaljice, koja je sačuvana zato što je tiskana 1586. godine u Karnarutićevu spjevu o babilonskim

²⁶ Nikola Matulić, »Pisan Gosposi Blaženoj«, *Vartal Petra Lucića*, prir. N. Kolumbić, Književni krug, Split, 1990, 180.

²⁷ Frane Bogavčić, »O gloriosa Domina«, *Vartal Petra Lucića*, prir. N. Kolumbić, Književni krug, Split, 1990, 484–485.

²⁸ Jerolim Martinčić, »O slavna priliko«, *Vartal Petra Lucića*, prir. N. Kolumbić, Književni krug, Split, 1990, 462.

²⁹ Frane Božičević, »Pisan aliti molitva prečiste Blažene Dive Marije«, *Vartal Petra Lucića*, prir. N. Kolumbić, Književni krug, Split, 1990, 580–582. U Kukuljevićevu rukopisu (Arhiv HAZU, sign. Ib 121) nalazi se dulja verzija teksta, v. T. Matić, »Božičevićev prijevod Petrarkine kancone Vergine bella, che di Sol vestita«, *Građa za povijest književnosti hrvatske* 9, Zagreb, 1920, 87–93. Ovu dulju verziju iz rukopisa je ponovno objavio B. Lučin u knjizi: *O Djevo lijepa. Polutisučljeta prijevodna sudbina Petrarkine kancone »Vergine bella« u Hrvata / O Djevo lijepa: Il destino traduttore della canzone »Vergine bella« di Petrarca nell'arco di mezzo millennio in Croazia*. Uredio / A cura di Bratislav Lučin. Književni krug, Split, 2004, 47–51.

ljubavnicima, Piramu i Tizbi.³⁰ Izabrali smo 6 karakterističnih fonološko-morfoloških kriterija za određivanje južnočakavske podloge tekstova književnika splitskoga kruga (s kojima se podudaraju i značajke Hektorovićevih tekstova):

1. **ikavski refleks, uz povremene ostvaraje stalnih ekavizama** (OIE, *namisto* 37 / *celova* 71; Marulić (*Judita*³¹), *misto* 898 / *telu* 905; Matulić, *grišnika* 7; Bogavčić, *zvizd* 1; Martinčić, *misto* 4; Božićević, *sivaš* 1 / *prečista*, u naslovu; Tartaljica, *pisnici* 12)

2. **izostanak priloga/veznika kadi** (OIE, *gdi* 10; Marulić, *gdi* 2093; Bogavčić, *gdino* 13; Tartaljica, *gdi* 10)

3. **metateza suglasnika vs- > sv-** (OIE, *svi* 33; Marulić, *svimi* 119; Matulić, *sve* 1; Bogavčić, *svih* 15; Martinčić, *sve* 11; Božićević: *svih* II/2; Tartaljica, *svimi* 12)

4. **oblik Ijd. ž. r. s nastavkom -om imeničke i pridjevsko-zamjeničke deklinacije** (OIE, *židovskom* 61; Marulić, *besidom* 1324; Božićević, *krotčinom* III/2; Tartaljica, *svijom* 20)³²

5. **oblik Ljd. m. ili s. roda s nastavkom -u** (OIE, *gradu* 9; Marulić, *svitu* 1127 / *sviti* 1258; Matulić, *u sarcu* 24; Božićević, *na svitu* V/1)³³

6. **miješanje funkcije A L i I, odnosno uporabe akuzativnih i lokativnih oblika** (OIE, *da bi ga on u to hotil uslišiti* 66; Marulić, *Bi u grad žaja*, uvod, *Od tada unide u gradu sušina* 815; Martinčić, *rodi brez tužice u betlensko misto* 4; *na konac življen'ja skaž' zlamen'je niko* 19; Božićević, *uzide na nebi* IV/3³⁴, *Suzami prolita moljen'ja prid Trojstvo* V/7–8).³⁵

4. Marko Marulić i *Od istorije Estera*

Pjesma *Od istorije Estera* nije pisana u dvostruko rimovanim dvanaesticima s prenesenim srokom kao Marulićeva *Judita*, *Suzana* i *Svarh muke Isukarstove* (te

³⁰ Petar T a r t a l j i c a, *Gospodinu Barni Karnarutiću, d[omino] sp[ectabili]*, napisana 1584. i objavljena u Karnarutićevoj knjizi *Izvarsita ljubav i napokom nemila i nesrična smart Pirama i Tižbe* 1586. godine, a u novije vrijeme u knjizi: P. Z o r a n i ć / B. K a r n a r u t i ć / Š. B u d i n i ć, *Planine / Djela / Izabrana djela*, priredio F. Švelec, Matica hrvatska, Zagreb, 2002, 258.

³¹ U ovom popisu u šest točaka sve su Marulićeve potvrde iz *Judite*.

³² I na sjeverno-/srednjočakavskom području potvrđeni su tekstovi u kojima se javlja taj mlađi nastavak, ali za čakavski sjever karakteristično je -u (*svoju ruku*), što je ujedno i starija jezična značajka. U vrijeme nastanka *Od Istorije Estera* nastavak -om je prevladao. Tako je i u Hektorovićevoj jeziku.

³³ I u srednjočakavskim i sjevernočakavskim ranijim tekstovima potvrđen je nastavak -u u Ljd. m. i s. r., ali njegova uporaba je sporadična, dok je na jugu uglavnom u vrijeme teksta o kojem raspravljamo nastavak -u već prevladao.

³⁴ Taj podatak iz Božićevićeva teksta treba uzeti s rezervom jer oblik *nebi* zastupa u mnogih ondašnjih pjesnika nekoliko padeža.

³⁵ Takvo miješanje (nerazlikovanje) karakteristično je za južnočakavske govore, manje za druge.

neki njegovi kraći sastavi), nego u »običnim« dvostruko rimovanim dvanaesticima (s povremenim opkoračenjima³⁶) kakve nalazimo u Marulićevim nekim drugim pjesničkim tekstovima (npr. *Dobri nauci, Stumačenje Kata, Suprotiva slasti od blaga, Tuženje grada Jeruzolima, Molitva suprotiva Turkom*). Nekoliko riječi iz dvanaesteračke pjesme ne nalazimo u nedvojbeno Marulićevim tekstovima (npr. apelativi: *proti, divojka, godina, namardiv, stric, polovica, riznica*; imena: *Indija, Židovka*), pa bi to mogao biti argument da Marulić nije sastavio taj tekst. No, treba u vezi s tim uzeti u obzir da su neke od tih u Marulićevu opusu nepotvrđenih riječi upotrijebljene u rimi (*godinu x jizbinu, rasardiv x namardiv, polovicu x riznicu, divojku x Židovku*), a poznato je da je Marulić jezična sredstva podređivao potrebama stroka i rime.³⁷ Isto tako, moglo se dogoditi da toponim *Indija* i imenicu *stric* Marulić jednostavno nije imao potrebu imenovati ili spominjati u drugim svojim hrvatskim djelima.

Ipak vonj sumnje u Marulićevu povezanost s tekstom zapahnuje različito dekliniranje osobnoga imena u naslovu i tekstu pjesme: NA *Ester* – G *Estera* (kao po a-vrsti m. r., umjesto po e-vrsti ž. r. *Estere* ili i-vrsti *Esteri*³⁸, v. i indeklinabilno lat. ime *Esther*), dok u Marulićevu komentaru stihova u *Juditi* nalazimo A *Esteru*. Budući da nijedan drugi oblik osim *Ester* i *Estera* nije potvrđen u tekstu, trebalo bi prihvatiti da pisac ovoga teksta varira dva indeklinabilna oblika *Ester* i *Estera*. Vrlo su sumnjive i neke iskvarene rime (npr. *rasardi se x viditi*), no to je mogao biti i »doprinos« zapisivača teksta. Teško je dokučiti smisao nekih stihova (npr. *Tko more izreći urehu toliku, / bi napravan leći svakomu človiku*), ali nekad je i u Marulićevoj *Juditi* teško dokučiti u nekim usporedbama na što se Marulić referira.³⁹ Potvrda naveska -e u Ijd. (*svakome, njime*) nije značajka koju je Marulić upotrebljavao, ali jednu potvrdu, komparativ *većome*, ipak nalazimo u pjesmi *Od začetja Isusova* (stih 51). O upotrebi naveska odlučivao je broj slogova potrebnih za pravilan dvanaesterački stih. U tekstu je potvrđena i zamjenica *što*, koju ne nalazimo u Marulićevim stihovima, osim iznimno u pjesmi *Anka satira*.

Među strukturnim jezičnim značajkama Marulićeva pjesničkoga jezika jest sporadično i versifikacijski osmišljeno unošenje štokavizma -l > -o, koje nalazimo i u tekstu *Od istorije Estera* (usp. OIE, *doveo* 48, *pripravio* 85, ali *prisegal* 90; Marulić [*Judita*]: *pepeo* 778, *zahvalio* 1048, ali: *prisegal* 695), što su i mlađi

³⁶ Opkoračenja su, za razliku od srednjovjekovnoga pjesništva, karakteristična za M. Marulića, kojima on postiže retorički efekt. O opkoračenjima u Marulića v. S. P e t r o - v i ć, »Opkoračenje u srpskohrvatskom stihu: postojana podloga«, *Oblik i smisao*, Novi Sad, 1986, 240.

³⁷ V. i o t o m e u P. S k o k, n. dj. (1950).

³⁸ U spomenutim starohrvatskim latiničnim lekcionarima nalazimo N *Ester*, G (?) *Estera* / *Estra* [!]), a u crkvenoslavenskim glagoljaškim tekstovima (NA *Estor*, G *Estore*/*Estori*, D *Estorē*/*Estori*). Podaci prema papirnom korpusu za crkvenoslavenski rječnik hrvatske redakcije iz Staroslavenskoga instituta. Oblici imena potvrđeni su u *Brevijaru Vida Omišljanina* (402c), *Drugom novljanskom brevijaru* (235d/31–32) i *Vatikanskom 5. brevijaru* (216d). Za provjeru potvrda u tom korpusu zahvaljujem kolegici Vidi Vukoji.

³⁹ Skok je (n. dj., 1950.) naveo brojne primjere za neuhvatljivost smisla iskaza i za »nategnute« rime iz *Judite*.

čakavski književnici nasljeđovali u svojim djelima (Lucić, Hektorović, Zoranić), no u kontekstu sačuvanih pjesama njegova pjesničkoga kruga ta je jezična značajka, čini se, samo Marulićeva (usp. Matulić: *mogal* 35; Bogavčić: *pakal* 34; Božičević: *vesel* V/9). U sačuvanim pjesmama Marulićeva kruga nije potvrđeno arhaično *njeje*, pored *nje* (ali jest u Hektorovića, Lucića i Zoranića), što nalazimo u Marulićevu opusu i u tekstu *Od istorije Estera* (OIE, *njeje* 27, *nje* 47; Marulić, *njeje* 1681, *nje* 1162), i to često u posvojnoj funkciji (umjesto tada još nepotvrđene zamjenice *njezin*). Uporaba instrumentalnoga oblika umjesto akuzativnoga (OIE, *pri ner prid **nim** dojde... 70*) »nije ovjerena u organskim hrvatskim sustavima«⁴⁰ i jezična je značajka koja vodi do stihotvorca *Judite: On ju prid sobom zazva u komoru* (*Judita*, 1209); *Oloferne ju čini priti prid sobom* (*Judita*, bilj. uz 1209). Prema Maruliću, koliko do sada znamo, vodi izravno i hapakslegomenon iz Marulićeva doba *zdivati* (kasnije tek u Komulovića, prema AR-u, s.v. *zdijevati*), upotrijebljen kao glagolski pridjev *zdivano* (4), a taj glagol u Marulićevo doba nalazimo još samo jedanput u njegovoj pjesmi *Od uskarsa Isusova*, odnosno *Od uskarsnutja Gospodinova* (*zdiva* = 'čini', stih 6). I podrijetlo toga glagola upućuje na pisca koji je poznao srednjovjekovnu pisanu baštinu, jer taj oblik dolazi od crsl. *švděvati* (svrš. *švděti*), koji može značiti, osim ostalih mogućnosti, i 'napisati, sastaviti' (lat. *componere, facere*). Da je oblikom i njegovim značenjem zapisivač bio zbunjen, ukazuje slovna pogreška, naknadno ispravljena: najprije je zapisano *zudiuano*, potom je prvo <u> prekríženo, a drugo <u> prepravljeno u <V>. Još jedan crkvenoslavizam (*riznica*) u rimi rabi pisac ovoga teksta, koji ne upotrebljava Marulić ni u jednom svojem tekstu. Upotreba i prilagodba riječi kao što su *hercezi* i *poglavice* (15) poznata je iz *Judite* (v. 194, 1181).⁴¹ Rijetko je potvrđena u Marulića riječ *bakita* (OIE, 69; = 'štap'; usp. rimu *bakitu* x *svitu: Prijal si bakitu Gospodinjnu odzgar / da po božjem svitu narediš svaku stvar* (*Tuženje grada Jerozolima*, 41–42). Među rimama koje su poznate iz Marulićeve *Judite* javljaju se u ovom tekstu *milost* x *oholost* (OIE, 81–82; *Judita*, 1031–1032), *biše* x *grediše* (OIE, 11–12; *Judita*, 790–791), *uistinu* x *gospodinu* (OIE, 41–42; *Judita*, 125–126), *biše* x *više* (IOE: 43–44; *Judita*, 1604–1605), *milost* x *lipost* (OIE, 73–74; *Judita*, 1202–1203), ali nijedna od tih rima ne bi se mogla smatrati karakterističnom za Marulića. Uz apstraktnu imenicu *oholost* (82) vezana je i metaforička upotreba glagola (*po*)*ginuti*, a to nije nepoznato ni Marulićevu (usp. npr. *vlas ne pogine tudje*, 782) ni starijemu srednjovjekovnom pjesništvu (npr. *pravda gine, ljubav stine, tma ishodi*, drugi stih pjesme *Svět se konča*).

⁴⁰ Marulićeve morfološke posebnosti ističe u prilogu Iva L u k e ž i ć, »Čitanja sklovnih oblika u Marulićevoj 'Juditi'«, *Fluminensia* 2, Rijeka, 2002. (o Ajd. = Ijd. v. str. 44). Upotreba akuzativnih umjesto lokativnih oblika i obrnuto, kao i lokativnih umjesto instrumentalnih romanski je utjecaj, a taj poremećaj u uporabi oblika ovjeren je još u *Povaljskoj listini*, v. D. M a l i ć, *Povaljska listina kao jezični spomenik*, Zagreb, 1988, 177–178.

⁴¹ U pjesmi nalazimo u potvrdi Amn. *herceze* vrlo neobičan spoj palatalizirane osnove i nastavka *-e*, nepotvrđen u Marulića i drugih poznatih renesansnih pisaca.

Osim navedenoga, u tekstu *Od istorije Estera* moguće je naći niz istih ili sličnih iskaza i kolokacija poznatih iz nekoliko Marulićevih tekstova. Najviše je podudarnosti s *Juditom*, ali paralele se mogu naći i u drugim Marulićevim tekstovima (koji nisu tiskani za njegova života i u vrijeme nastanka OIE). Zbog toga bi se teško mogla prihvatiti pretpostavka kako je *Od istorije Estera* sastavio nepoznati Marulićev epigon, koji bi taj tekst sročio po uzoru na *Juditu* proslavljenoga pisca. Ovdje ćemo navesti niz pronađenih podudarnosti:

- i do Etiopije jer se hrabro arva* (OIE, 6) *od koga nahoj bi, hrabro da se arva*
(*Judita*, 46)
kako boжник jaki hrabro se arvati (*Dobri nauci*, 224)
- Sto kralji pod ovim bihu podloženi* (OIE, 7) *i kralji i bani tomu t' su podloženi* (*Utiha nesriće*, 261)
- Sto osamdeset dan da se taj počita* (OIE, 17) *i po vikov vike hvala nje počita* (*Judita*, 1939)
- kino je totu zvan, da se ne zamita* (OIE, 18) *kada si svidok zvan, istinu ne zataj*
(*Stumačenje Kata*, 301)
blažen Bog ki rami svojimi te šćita / i do zla zamita (*Judita*, 1653)
- gdi mnoštvo pribiva, biše urešena* (polaća) *budi da vele biše urešena* (*Judita*, bilj. uz 1104)
(OIE, 20)
- Ona se ne haja dojtj gdi kralj veli / kralju sluga pravļa da se ona ne seli* (OIE, 29–30) *kraljicu Vastu pusti jer se ne haja priti*
(*Judita*, bilj. uz 1136)
slugu Vagava veli da sram odvarže, da se k njemu ne seli (*Judita*, 1378)
- uļustvom nadhodi sve žene opravļu* (OIE, 36) *al ke toko scini Asuer uļjudstvo* (*Judita*, 1136)
nadhode lavov svih sve sile jačinom
(*Judita*, 479)
- Ona bud' kraljica namisto te Vasti* (OIE, 37) *... kraljicu Vastu pusti... Na misto nje...*
(*Judita*, bilj. uz 1136)
- jer taka divica dostojna je časti* (OIE, 38) *... visoke časti dostojna gospoje Katarina*
(*Poslanica Katarini Obirtića*, uvodna apostrofa)

- Posle odpraviše zapovid noseći* (OIE, 39) *posle odpraviše ki naglo hodeći mejaše objizdiše* (Judita, 59)
zapovid noseći Nabukdonosora,
gospotstvo hoteći vekšega (Judita, 61)
- kralj tada nu poja i posadi ju* više (OIE, 44) *Judita posli parvoga muža Manasesa drugoga ne poja* (Judita, Istorija sva na kratko)
Bog Otac nju poja, Isus ju zagarli (Od uzvišenja Gospina, 59)
govori Oloferne Juditi posadiv ju kon sebe (Judita, bilj. uz 1415)
tere ju posadi poli sebe sidit (Od uzvišenja Gospina, 63)
- tad biše Židovka pres svake taščine* (OIE, 46) *čuvaj se hudih dil ter svake taščine* (Dobri nauci, 45)
- Ublidi on vas ter na kolina pad* (OIE, 64) *staše ublidila Suzana u strahu* (Suzana, 243)
ter pad na kolinu, dvorno zahvališe (Judita, 128)

Riječ *obilstvo* (OIE, 14) i *uľustvo* (OIE, 36), pa i sintagma *namisto ne* u OIE korespondiraju s dvostihom i komentarom u *Juditi* koji se referiraju na biblijsku pripovijest o Esteri: navedene riječi pojavljuju se, dakle, u istom kontekstu u oba teksta. To upućuje na usku vezu toga mjesta u *Juditi* i teksta *Od istorije Estera*. Osobito treba istaknuti stih koji je sastavljen od dijelova nablizu zabilježenih stihova u *Juditi* (*Posle odpraviše zapovid noseći*, OIE, 39). Ostvaraji distantnih sinonima također su jedna od značajki koje rese Marulićeve tekstove⁴², a u ovoj pjesmi mogu se zapaziti sinonimi: *divica* (16, 34, 38, 41) – *divojka* (45), *počitatati* (17, 55) – *počtovati* (58, 72), *uľustvo* (36) – *lipost* (49, 74), *taščina* (46) – *oholost* (82)...

⁴² V. A. Kapetanović, »Leksik Marulićeve *Suzane*«, CM XV (2006), 17–18.

5. Zaključak

Cilj ovoga priloga nije bilo dokazivanje Marulićeva autorstva pjesme, nego opis i transkripcija hrvatskoj filologiji nepoznatoga teksta, a podudarnosti s Marulićevim opusom same su se nametnule. No argumente za tezu o Marulićeva pera djelu prate i protuargumenti; želimo li relativizirati njihovu snagu, možemo se pozvati na Marulićevu težnju za variranjem, ili na potrebe sroka, ili na nepažnju pri prepisivanju s točnijega predloška. I kratkoća teksta, unatoč epskim, pa i dramskim potencijalima biblijskog izvornika, mogla bi se tumačiti na isti način kako što M. Tomasović objašnjava kračinu i epsku nerazvijenost *Suzane*: »Umjesto epa *Suzana* biva versificirana biblijska pripovijest, a Marulić je, čini se, svoj žar usmjerio prema projektu *Davidijade*.«⁴³ No, to ne bi moglo biti ni jedino ni najbolje objašnjenje kračine jer je Marulić osim umijeća epskoga opširnoga izražavanja pokazivao, u duhu antičke biografske tradicije, i umijeće u preinačivanju sažimanjem (epitomama), primjerice, u latinskim *Starozavjetnim ličnostima*⁴⁴, ali i u pojedinim katalogima u hrvatskim djelima, koje je još P. Skok⁴⁵ vidio kao pitijski zavijene dijelove Marulićeva teksta, što ih je on sam imao zbog toga potrebu pojasniti na marginama.⁴⁶ *Od istorije Estera* nije pisana za publiku koja ne poznaje biblijski metatekst (npr. na kraju pjesme navodi se da je Aman obješen zajedno sa sinovima, a iz *Biblije* doznajemo da ih je imao deset i da su svi smaknuti).

Svi nam navedeni podaci pokazuju da ponekad nije dovoljna ni temeljito provedena analiza da isključimo sumnje u autorstvo, premda većina nalaza upućuje na jedno ime. Hoće li hrvatska filologija odmah prihvatiti ovu versificiranu biblijsku pripovijest kao Marulićevu, koja bi kao takva zauzimala posebno mjesto u vrstovnom sastavu Marulićeva hrvatskoga opusa, ili će daljnja filološka istraživanja bolje rasvijetliti put prema podrijetlu i okolnostima nastanka toga teksta, ostaje nam da tek vidimo.

⁴³ M. T o m a s o v i ć, n. dj., 220.

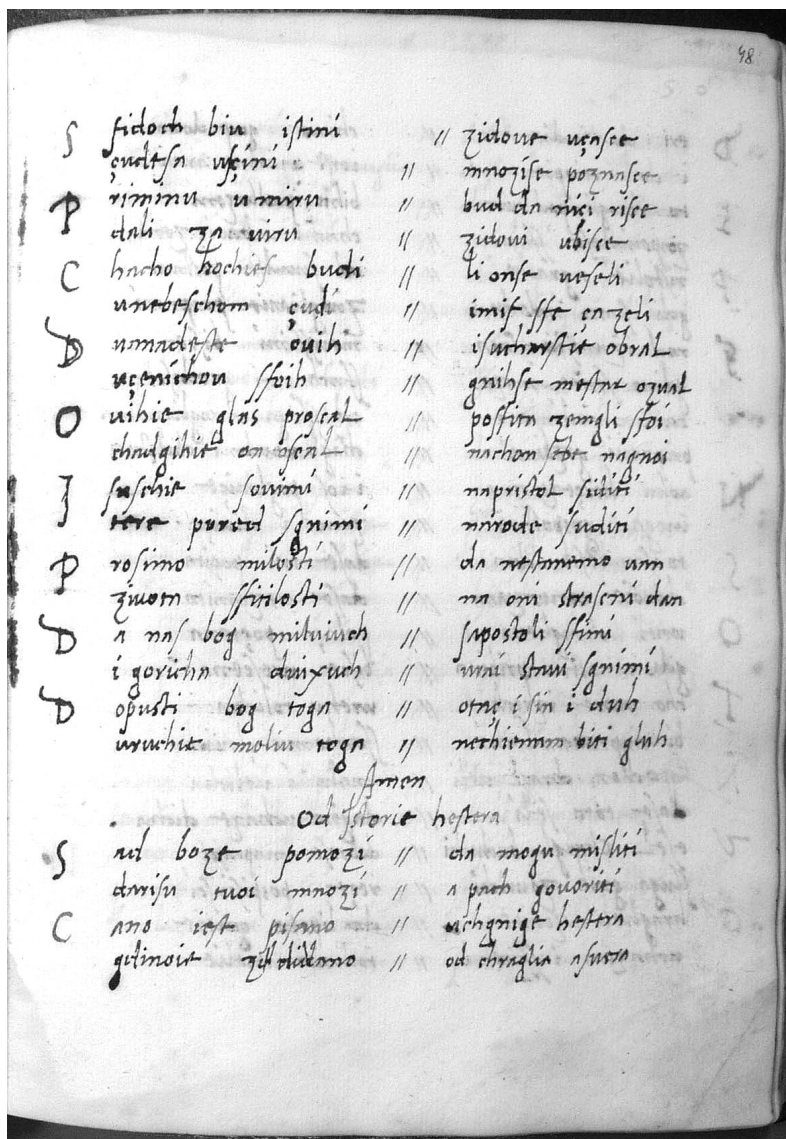
⁴⁴ To djelo sadržava i priču o Esteri, ali ondje je obradba biblijske priče drukčija jer su više od Estere u njoj istaknuti Mordokaj i Haman. U odsječku o *Juditi* u *Starozavjetnim ličnostima* Judita je u središtu pozornosti kazivača. V. M. M a r u l i ć, *Starozavjetne ličnosti*, SDMM 7, preveo, komentirao, priredio latinski tekst i dodao kazala B. Glavičić, Književni krug, Split, ²1991, 139–142, 142–144. V. i članak: D. N o v a k o v i ć, »Marulićeve 'Starozavjetne ličnosti' i antička biografska tradicija«, *Dani hvarskog kazališta XV: Marko Marulić*, Književni krug, Split, 1989, 176–192.

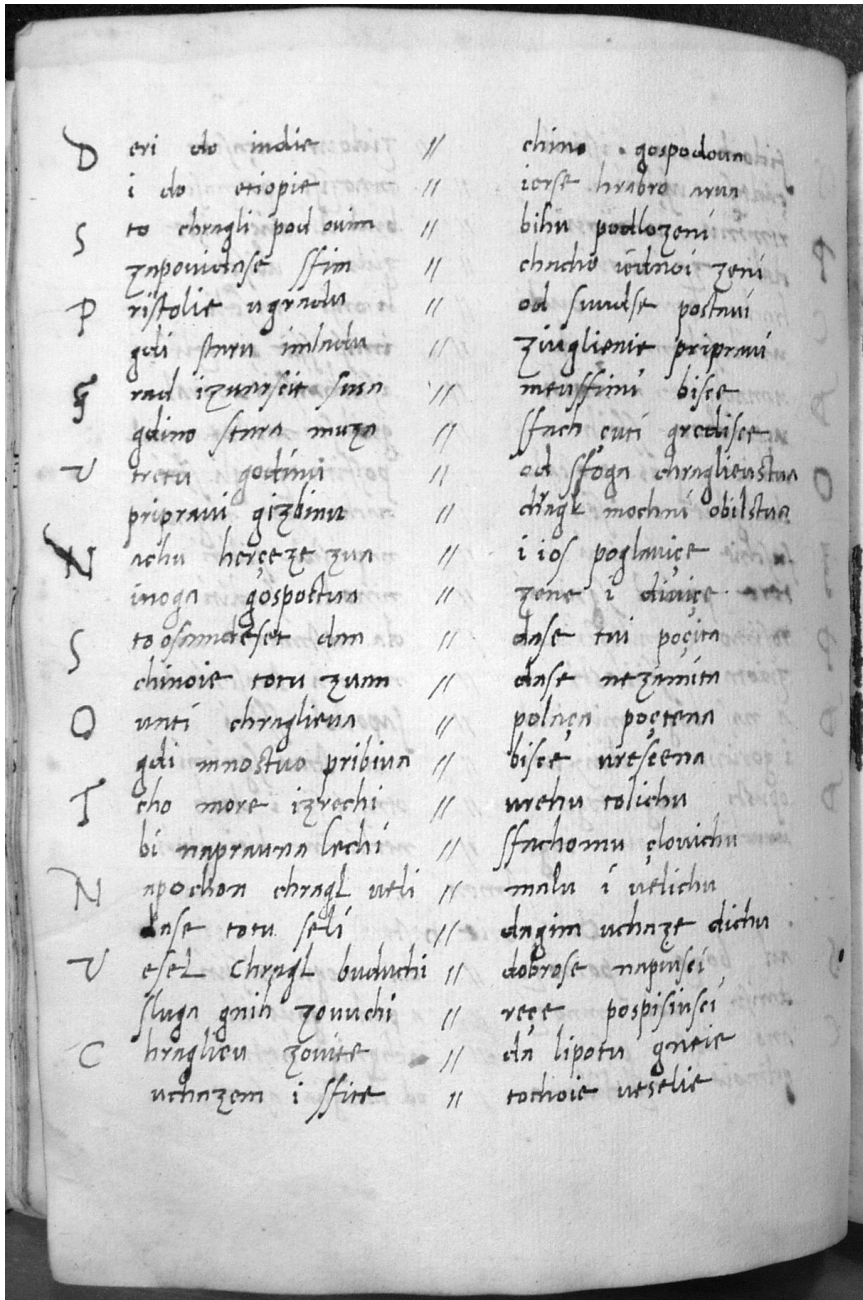
⁴⁵ P. S k o k, n. dj., 231.

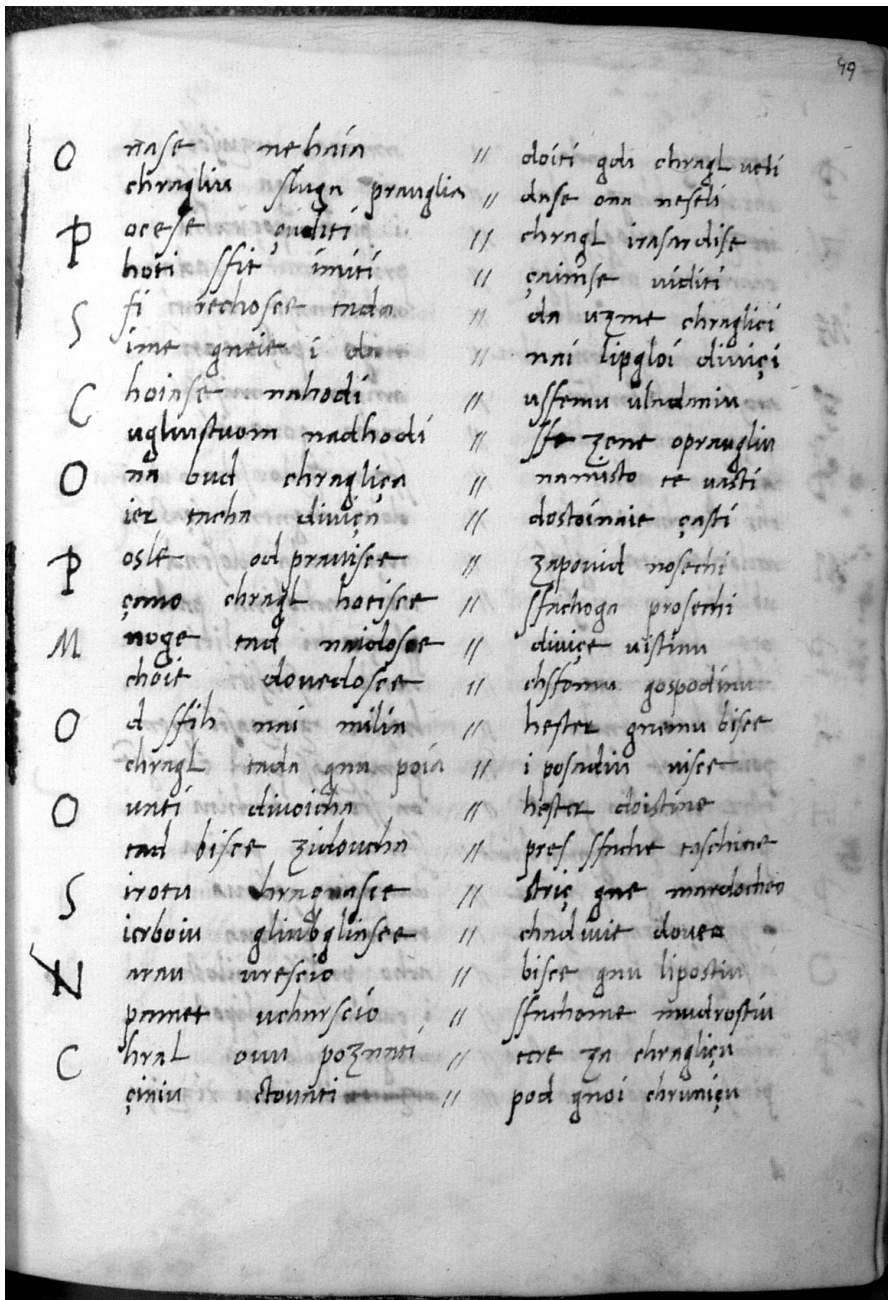
⁴⁶ O pojašnjenjima na marginama *Judite* v. (od Skokova recentniji) prilog: B. L u č i n, »O marginalnim bilješkama u *Juditi*«, CM V (1996), 31–55.

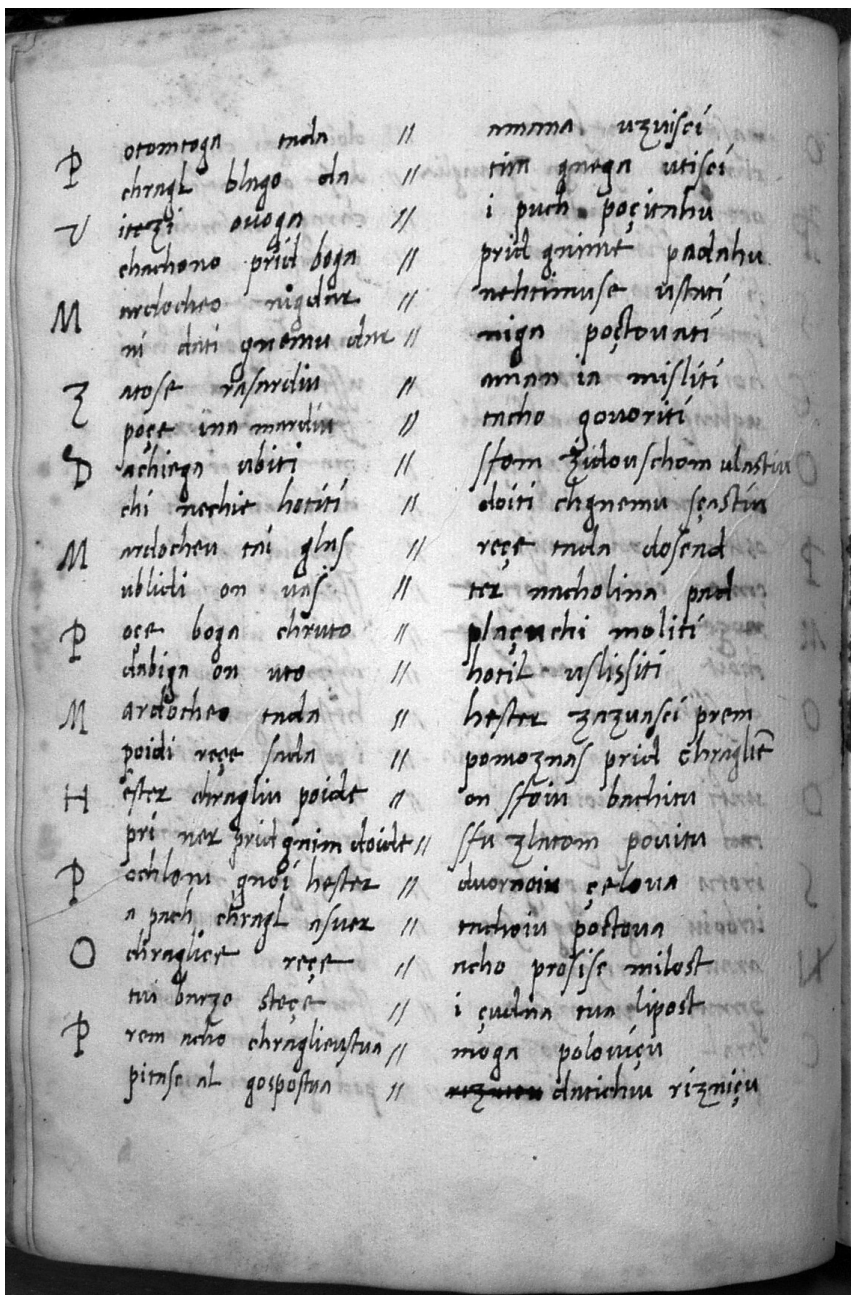
6. Prilozi

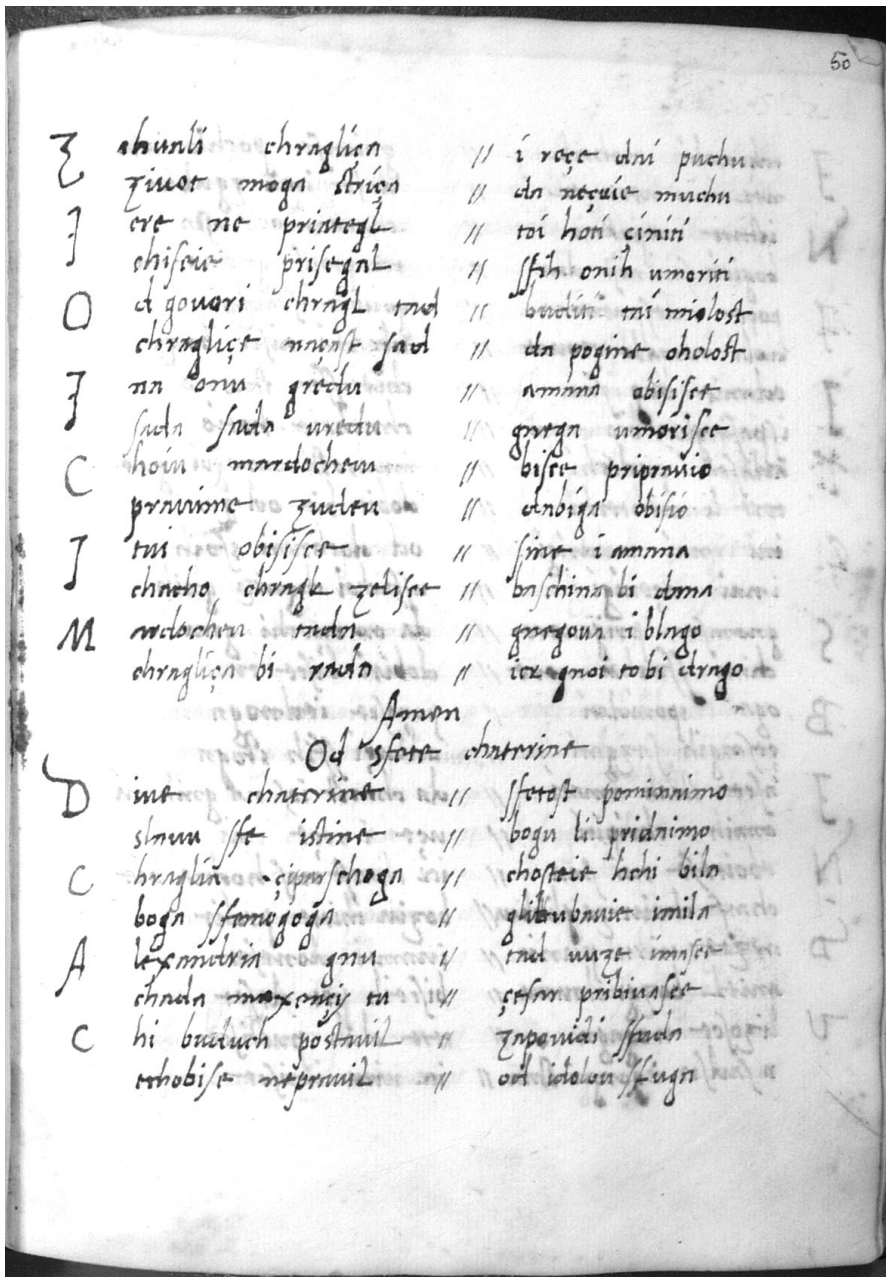
6. 1. Izvornik

6. 2. Transkripcija teksta⁴⁷OD ISTORIJE⁴⁸ ESTERA

[... 48a]

Sad, Bože, pomози, da mogu misliti,
 dari su tvoji мнози, a proti⁴⁹ govoriti
 čano⁵⁰ jest pisano u knjige Estera⁵¹,
 gđino je zdivano⁵² od kraļa Asuera,
 deri do Indije⁵³ kino gospodova 5 [48b]
 i do Etiopije⁵⁴ jer se hrabro arva⁵⁵.
 Sto kraļi pod ovim bihu podloženi⁵⁶,
 zapovidaše svim kako jednoj ženi.
 Pristolje u gradu od Suse⁵⁷ postavi,
 gdi staru i mladu življenje pripravi. 10

⁴⁷ Od slovopisnih značajki latiničnoga slovopisa izvornika treba istaknuti ove odnose: /c/ = <ç>, <c> diuici, chraglice; /č/ = <ch> izrechi; /č/ = <ç> polača; /g/ = <g> godinu; /i/ = <i> deri; /j/ = <g>, <i>, <ø> gizbinu, tochoie, tuoi; /k/ = <ch> chragl; /l/ = <gl(i)> chragl, chraglia, /ń/ = <gn> gnoi, /s/ = <f>, <s> miřliti, pospiřufci; /ř/ = <s>, <f c>, <f>, <s f> mnořtuo, napiřfci, pospiřufci, usliřfiti; /u/ = <u> řudna; /v/ = <u>, <f>, <V> ueli, řfach, Vefel; /z/ = <z> pomози; /ž/ = <z> boze.

⁴⁸ Oblik *istorija* nije svojstven Marku Maruliću: on se doduše javlja tri puta u tiskanu izdanju *Judite*, i to na naslovnici, u naslovu sařetka *Istorija sva na kratko*, u glavnom naslovu ispred početka *Libra parvog* te na kraju teksta (iza *Amen!*), řto navodi na pomisao da ti (svi) dodaci mořda ipak nisu izravni plod Marulićeva pera. Naime, Marulić u tekstu *Judite* dosljedno bilježi *istorija* (tri puta u poslanici Balistriliću i jedanput u marginalnoj biljeřci) i u naslovu *Suzane*.

⁴⁹ Nije potvrđeno u Marulićevim hrvatskim tekstovima.

⁵⁰ Potvrđeno dva puta u Marulićevoj *Suzani*.

⁵¹ Graf. *Hestera*; tako prema lat. ortografiji Marulić zapisuje to ime u *Juditi*. Problematičan je oblik ako ga shvatimo kao Gjd. ř. r. (e-vrsta -e; i-vrsta -i), a takav oblik Gjd. s nastavkom -a mogu imati samo imenice m. i s. r. a-vrste, řto je ovdje dobro rješenje za srok, ali ne i s obzirom na spol i gramatički rod. Kada bismo i prihvatili da je taj oblik *Estera* Gjd. po a-vrsti, ne mořemo onda razborito objasniti zařto takav oblik u pjesmi nije i u Ajd. (řivo), nego je potvrđeno *Ester* (v. stih 67). Čini se da bi najbolje bilo u ovoj situaciji prihvatiti da sastavljač ovoga teksta varira dva indeklinabilna oblika imena: *Ester* i *Estera*.

⁵² Graf. pogr. *zudiانو* (prvo <u> čini se prekriřeno, a drugo prepravljeno u <V>); očitо je riječ o pogreřkama u prepisivanju i nerazumijevanju predlořka. Vjerojatno je riječ o obliku nesvršenoga glagola *zđivati*, od crsl. *svđevati* (svř. *svđeti*), koji moře značiti, osim ostalih mogućnosti, i 'napisati, sastaviti' (lat. *componere, facere*). Oblik *zđiva* od glagola *zđivati* navodi se u rječniku SDMM II. (*Dijaloři i dramski tekstovi. Od uskarsnutja Gospodinova*, odnosno *Od Uskarsa Isusova*, stih 6) u značenju 'činiti', a potvrde u AR-u iz novovjekovnih pisaca za leksem *zđijevati* u istom značenju samo iz Marulića i Komulovića.

⁵³ Nije potvrđeno u Marulića.

⁵⁴ Nije potvrđeno u Marulića.

⁵⁵ Slično nalazimo i u *Juditi*: *hrabro da se arva* (46). U Marulićevim *Dobrim naucima*: *hrabro se arvati* (224).

⁵⁶ Slično u *Utisi nesriće*: *I kraļi i bani tomu t' su podložni* (261)

⁵⁷ Vjer. graf. pogr. *řuudfe* (suviřno <d>).

Grad izvarsit Susa meju svimi biše,
 gdino stara muža svak čuti grediše.
 U tretu godinu⁵⁸ od svoga kraļevstva
 pripravi jizbinu⁵⁹ kraļ moćni obilstva⁶⁰,
 na ku herceze zva i još poglavice⁶¹ 15
 inoga gospoctva⁶², žene i divice.
 Sto osamdeset dan da se taj počita⁶³,
 kino⁶⁴ je totu⁶⁵ zvan⁶⁶, da se ne zamita⁶⁷.
 Ova ti kraļeva polača⁶⁸ počtena,
 gdi mnoštvo pribiva, biše urešena⁶⁹. 20
 Tko more izreći urehu toliku,
 bi napravan leći svakomu človiku.
 Napokon kraļ veli⁷⁰ malu i veliku⁷¹
 da se totu seli, da jim ukaže diku.
 Vesel kraļ budući dobro se napivši, 25
 sluga ņih zovući, reče pospišivši:
 »Kraļev⁷² zovite da lipotu ņeje⁷³
 ukažem⁷⁴, i svite, tokoje⁷⁵ veselje!«

⁵⁸ Riječ *godina* (= ‘annus’) nije uobičajena u starih čakavskih pisaca (u štokavskih jest) i nije potvrđena u Marulića (umjesto toga *lito*, *godišće*).

⁵⁹ U Marulićevoj *Juditi*: *jistva*, *jistvina*. U Gmn. (*jizbin*) potvrđena *jizbina* u *Stumačenju Kata*: manje *jizbin naprav i priprostije jiz* (274).

⁶⁰ Riječ *obilstvo* potvrđena je u Marulića, i to jedanput baš na mjestu gdje se referira na priču o Esteri.

⁶¹ *Herceg i poglavica* potvrđeno je u *Juditi*. U Nmn. *hercezi*, a u ovom tekstu Amn. *herceze*.

⁶² *Gospotstvo* (‘gospodstvo, vlast’) potvrđeno je u *Juditi*. Promjena *ck > tsk* potvrđena u Marulića (*gospockoj*, u posveti *Judite*).

⁶³ Npr. u *Juditi*: *Da se po sva lita i po vikov vike / hvala nje počita* (1938–39). *Počitati* = častiti, spominjati.

⁶⁴ Mnogo potvrda u Marulića.

⁶⁵ Mnogo potvrda u Marulića.

⁶⁶ Oblik u tom značenju potvrđen u Marulića, usp. *Kada si svidok zvan, istinu ne zataj u Stumačenju Kata* (stih 301).

⁶⁷ Glagol potvrđen u *Juditi*: *Blažen Bog ki rami svojimi te šćita i do zla zamita* (1652–1653), ali i u Božičevića.

⁶⁸ Potvrđeno u *Suzani* i u *Juditi*.

⁶⁹ *Biše urešena*, u opisu Juditine ljepote (*Judita*, bilj. uz 1104).

⁷⁰ Glagol *veliti* v. u značenju ‘zapovjediti’ potvrđen je u *Juditi*. U AR-u, osim Marulićevih potvrda, za to značenje navedeni su primjeri iz jednoga zbornika (*Zbornik drag.*), iz *Žića svetih otaca*, *Korizmenjaka*, *Života sv. Katarine*, Hektorovića, Budinića, Gučetića, Mrnavića i Njegoša.

⁷¹ *stare i mlade, vele i male* potvrđeno u Marulića u *Spovidu koludric* stih 18.

⁷² Uporaba genitivnoga umjesto akuzativnoga oblika (potvrđeno u mnogim čakavskim tekstovima).

⁷³ Potvrđeno u *Juditi* i u drugim Marulićevim tekstovima.

⁷⁴ Prezentski oblik na *-em* u 1. j. potvrđen je u uvodu *Judite* (*iščem*).

⁷⁵ *Tokoje* = ‘također’, potvrđeno u *Juditi*.

Ona se ne haja dojt⁷⁶ gdi kralj veli, [49a]
 kralju sluga pravla da se ona ne seli⁷⁷. 30
 Poče se čuditi kralj i rasardi se,
 hoti svit imiti ča im se viditi⁷⁸.
 Svi rekoše tada da uzme kraljici
 ime ņeje i da najliploj divici
 koja se nahodi u svemu vladanju⁷⁹, 35
 uľustvom⁸⁰ nadhodi⁸¹ sve žene opravľu.
 Ona bud' kraljica namisto⁸² te Vasti,
 jer taka divica dostojna je časti⁸³.
 Posle odpraviše⁸⁴ zapovid noseći⁸⁵
 čano kralj hotiše svakoga proseći. 40
 Mnoge tad najdoše divice uistinu,
 koje dovedoše k svomu gospodinu.
 Od svih najmilija Ester ņemu biše,
 kralj tada ņu poja⁸⁶ i posadi⁸⁷ ju više.
 Ova ti divojka⁸⁸ Ester doistine 45
 tad biše Židovka⁸⁹ pres svake taščine⁹⁰.
 Sirotu hraņaše⁹¹ stric ņe Mardoceo
 jerbo ju ľubľaše kad ju je doveo.
 Narav⁹² uresio biše ņu lipostju,

⁷⁶ Usp. u *Juditi: Ne haja priti* (uz 1136).

⁷⁷ Usp. u *Juditi: da se k njemu ne seli*.

⁷⁸ Izostala je rima. U Marulićevoj *Juditi* potvrđeno: *ča mi je viditi* (1092).

⁷⁹ Potvrđeno u tom značenju u *Juditi*.

⁸⁰ Potvrđeno uz spomen Ahasvera (Asuera) u *Juditi: Al ke toko scini Asuer uljudstvo / Da na ņoj zamini kraljice oholstvo*. Stihove Marulić postrance komentira riječima: *Asuer, kralj od Persije, kraljicu Vastu pusti jer se ne haja priti kad ju zoviše. Na misto nje oda svih obra Esteru Židovinku jer najlipľja biše*.

⁸¹ Glagol *nadhoditi* također potvrđen u *Juditi: žestinom nadhode lavov svih* (478–9).

⁸² Namisto *ņe* u *Juditi* u vezi sa stihovima o Esteri. V. citate u prethodnim bilješkama.

⁸³ Marulić se u poslanici Katarini Obirtića obraća riječima: *časti dostojna gospoje Katarina*.

⁸⁴ Usp. u *Juditi: posle odpraviše* (59).

⁸⁵ Usp. u *Juditi: zapovid noseći* (61).

⁸⁶ Usp. *ņu poja* (= 'oženiti'), slično kao u *Juditi: muža... drugoga ne poja* (= 'udati se'). U Marulićevu *Od uzvišnja Gospina: Bog Otac nju poja, Isus ju zagarli* (stih 59).

⁸⁷ U značenju: 'smjestiti, posjesti'. Usp. u *Juditi: Govori Oloferne Juditi posadiv ju kon sebe* (bilj. uz 1415).

⁸⁸ Nepotvrđeno u Marulića.

⁸⁹ U *Juditi* Marulić rabi etnonim *Židovinka*.

⁹⁰ Često potvrđeno u Marulića, v. npr. u *Dobrim naucima* 45. stih: *čuvaj se hudih dil ter svake taščine*.

⁹¹ *Hraniti* (= 'čuvati'), nema u *Juditi*, ali ima *čuvati*; u *Pisnima razlicim* ima potvrda i za *hraniti*, v. rječnik SDMM II.

⁹² Imenica *narav* m. r., potvrđena u Marulića i drugih čakavskih pisaca (npr. Hektorović).

pamet ukrasio⁹³ svakome⁹⁴ mudrostju.⁹⁵ 50
 Kraļ⁹⁶ ovu poznati⁹⁷ tere za kraļicu
 čini ju čtovati, pod[a]⁹⁸ ňoj⁹⁹ krunicu.
 Potomtoga¹⁰⁰ tada Amana uzviši¹⁰¹, [49b]
 kraļ, blago da, tim ňega utiši.
 Vitezi ovoga i puk počitahu¹⁰², 55
 kakono prid Boga prid ňime padahu¹⁰³.
 Mardokeo nigdar ne hti mu se ustati
 ni dati ňemu dar ni ga počtovati.
 Zato se rasardiv, Aman ja misliti,
 poče i namardiv¹⁰⁴ tako govoriti 60
 da će ga ubiti svom židovskom vlastju
 ki neće hotiti dojt i k ňemu s častju.
 Mardokeju taj glas reče tada došad,
 ublidi on vas ter na kolina pad¹⁰⁵.
 Poče Boga kruto¹⁰⁶ plačući moliti 65
 da bi ga on u to¹⁰⁷ hotil uslišiti.
 Mardokeo tada Ester zazva[v]ši prem
 »Pojdi,« reče, »sada pomoz' nas prid kraļem!«

⁹³ Graf. *ucharfcio*. *Ukrasiti* nepotvrđeno u Marulića.

⁹⁴ U Marulića u Ijd. navezak *-e* samo u jednom komparativu pridjeva (*većome*) u pjesmi *Od začetja Isusova* (stih 51).

⁹⁵ Po smislu sličan iskaz u Marulićevoj *Juditi*: *Ti s' on ki da kripost svakomu dilu ňe i ňe kipu lipost* (5–6).

⁹⁶ Graf. *Chral*.

⁹⁷ Glagol *poznati* potvrđen je nekoliko puta u *Juditi*, u značenju: 'spoznati, upoznati, uvidjeti, saznati'.

⁹⁸ Graf. pod: ili apokopiran oblik *poda* ili eventualno od *podav*.

⁹⁹ U iskazu *pod njoj* izraženi su isti gramatičko-semantički odnosi svojstveni samo Marku Maruliću, i to u *Juditi* u onim stihovima u kojima upozorava na priču o Esteri, samo ondje *na njoj* (Ljd. ž. r.) = *njome* (Ijd. ž. r.).

¹⁰⁰ Dva puta potvrđen prilog *potomtoga* u Marulićevoj *Juditi*.

¹⁰¹ Glagol potvrđen u Marulića, usp. *S pristol' uzvišenih potišće dolika, uzviši umiženih varh nebes gorika* u pjesmi *Od uzvišenja Gospina* (stihovi 111–112).

¹⁰² *Počitati* dosta potvrđeno u Marulića.

¹⁰³ U Marulića (*Judita*) potvrđen oblik *padihu* (svršeni vid umjesto nesvršenoga).

¹⁰⁴ Pridjev *namrdiv* nije potvrđen u Marulića ni u AR-u. U AR-u nalazimo glagol *namrditi* (*se*) = 'namrgoditi (*se*)' iz štokavskih dopreporodnih tekstova (Kašić, Della Bella, Stulli, Rosa, Đurđević...).

¹⁰⁵ Marulić slično teatralno opisuje emocionalno stanje Suzane: *Staše ublidila Suzana u strahu / Kakono prizrila jabuka u prahu (...)* *Plačuć pade nice, sama se bijaše / Rukami uz lice ter gorko uzdihaše* (prema: B. L u č i n [prir.], »Suzana«, CM XII (2003), 174). Particip *pad* također potvrđen u *Juditi*: *ter pad na kolinu, dvorno zahvališe* (128).

¹⁰⁶ Dosta potvrda u Marulića.

¹⁰⁷ Akuzativni oblik umjesto lokativnoga (i obrnuto) čest je slučaj u čakavskim i štokavskim idiomima na jadranskoj obali.

Ester kralju pojde, on svoju bakitu¹⁰⁸
 pri ner prid *ńim*¹⁰⁹ dojde, svu zlatom povitu, 70
 pokloni *ńoj*. Ester dvorno¹¹⁰ ju celova¹¹¹
 i pak kralj Asuer tako ju počtova:
 »O kraljice,« reče, »ako prosiš milost,
 tuj barzo steče¹¹² i čudna¹¹³ tva lipost!
 Prem ako kraljevstva moga polovicu¹¹⁴ 75
 pitaš al gospostva, dati ću riznicu¹¹⁵.«
 Zahvali kraljica i reče: »Daj puku, [50a]
 život¹¹⁶ moga strica¹¹⁷ da ne čuje¹¹⁸ muku,
 jere neprijatelj toj hoti činiti,
 ki se je prisegal¹¹⁹ svih onih umoriti.« 80
 Odgovori kralj tada: »Budi ti taj milost,
 kraljice, na čast: sad da pogine oholost¹²⁰.«
 I na onu gredu Amana obisiše,
 sada-sada¹²¹ vredit¹²² *ńega* umoriše,

¹⁰⁸ Riječ *bakita* (= 'štap') upotrijebljena je u rimi *svitu x bakitu* u Marulićevu *Tuženju grada Jeruzolima: Prijal si bakitu Gospodinju odzgar / da po božjem svitu narediš svaku stvar* (41–42).

¹⁰⁹ Uporaba instrumentalnoga oblika *ńim* uz prijedlog *prid* kada treba iskazati značenje akuzativa (*prid ńega*) vodi do Judite Marka Marulića, usp. primjer: *Oloferne ju čini priti prid sobom* (umjesto *prida se* ili *prid sebe*).

¹¹⁰ Prilog *dvorno* (= 'učtivo, ljubazno') dva puta potvrđen je u *Juditi* (posveta, 128).

¹¹¹ Ekavizam *celovati* potvrđen je u *Juditi*.

¹¹² U Marulićevoj *Juditi* u istom značenju, v. *Jer steče blagost, pokol čeče uza teraba tva* (1422). Potvrđen glagol i u drugim Marulićevim stihovima.

¹¹³ Potvrđeno u Marulićevim tekstovima.

¹¹⁴ Nepotvrđena riječ u Marulićevim tekstovima.

¹¹⁵ Nepotvrđeno u Marulićevim tekstovima.

¹¹⁶ Potvrđeno u Marulića, u značenju 'život' i 'tijelo'.

¹¹⁷ Nije potvrđeno u Marulićevim tekstovima.

¹¹⁸ Glagol *čuti* u značenju 'osjetiti, oćutjeti' potvrđen u *Juditi* i drugim Marulićevim tekstovima.

¹¹⁹ U *Juditi*: *Toj se je prisegal stvoriti sa mnom* (695).

¹²⁰ U *Juditi* ista rima: *da sa strane gornje pozrivši tva milost / u prezdan'je donje pade njih oholost* (1031–1032). Upotreba glagola *poginuti* uz apstraktne pojmove također potvrđena, v. npr. *vlas ne pogine tudje* (782).

¹²¹ Graf. *řada řada*. Nije riječ o pogrešno opetovanoj riječi jer onda ne bi stih imao dvanaest slogova. Teško je prihvatljivo čitanje druge riječi kao: *řada* (<ř> nije potvrđeno u zapisu tekstu za /z/, a i jedva stih tako ima smisao: 'sada řada ranu, njega umoriše' ili 'sada straga odmah njega umoriše'). Čini se da je ipak riječ o udvojenom prilogu *sada-sada*, kojim se ne samo ispunjava dvanaesteračka forma nego i pojačava značenje priloga, odnosno izražava nedaleka prošlost kao izrazima *malo prije*, *molto di fresco* ili *già già* (= 'već', 'u taj čas'). V. nekoliko primjera iz mlađih tekstova i tumačenje u AR-u, s. v. 2. *sada (sad) b.b.* Taj prilog nije potvrđen u nedvojbenim Marulićevim stihovima.

¹²² U Marulića potvrđeno *vred* i *vreda*.

Amir Kapetanović

A VERSIFIED BIBLE STORY OF ESTHER (16TH CENTURY) IN
THE CONTEXT OF THE CROATIAN MEDIEVAL LITERARY HERITAGE
AND THE MARULIĆ POETIC CIRCLE

The paper describes the dodecasyllabic verse poem *On the History of Esther* from a manuscript in Roman script in the National and University Library in Zagreb (shelf number R 6634) in which several undoubted poems of Marulić are recorded, as well as one by Petar Hektorović and one probably of Petar Zoranić. Some ten texts from this collection have not been published or described philologically, although such analyses could help in the attributions of texts to which no name, surname or initial of the compiler is attached. One such text is *Od istorije Estera (On the History of Esther)*. The Biblical story was known to Croatian medieval writers who recorded it in a number of liturgical books written in Old Church Slavonic and in the Glagolitic collections written in a hybrid of Chakavian and Old Church Slavonic. Some short readings from the book of Esther can be found in the hybrid Chakavian and Old Church Slavonic lectionaries of the end of the 15th and beginning of the 16th century. This first versified version of the story of Esther, in Chakavian, was written in the early 16th century, and contains 90 dodecasyllabic verses. The language of this text, looked at in the context of today's known poems of the Marulić literary circle, shows southern Chakavian features, and the use of the language suggests that the compiler of this text might have been Marko Marulić. The facsimile of the pages from R 6634 and a transcription in Latin script are appended to the article.

Key words: Esther, Bible, double rhymed dodecasyllabics, MS R 6634, Latin script, 16th century, Chakavian literary language, Marko Marulić, the Split or Marulić literary circle